

Bog filozofâ - Bog Abrahama, Izaka i Jakova u Mislima Blaisea Pascala

Marija Tudor

e-mail: marijatudor@yahoo.com

UDK: 231.222/234.1

Pregledni rad

Primljeno: 10. siječnja 2007.

Prihvaćeno: 15. ožujka 2007.

Ovaj tekst obrađuje važan dio u filozofsko-teološkom promišljanju istaknutog mislioca 17. st. Blaisea Pascala. Najvećim se djelom obrađuje dio iz Pascalovih Misli (Pensées) koji je izazvao dosta polemika i oprečnih mišljenja. Pascal je svoj životni put započeo kao znanstvenik, ali kroz kompleksnost nesvakidašnjih životnih okolnosti, putanja se mijenja. Pascal prolazi kroz niz preobraćenja, a doživljaj jednog od njih nalazimo zapisanog u obliku fragmenata. Odatle proizlazi intrigantna rečenica Bog Abrahama, Izakov i Jakovljevi, a ne filozofa i

učenjaka, koja upućuje na kritiku »boga filozofa«. Površan pristup može navesti na pomisao da Pascal (i sam dubok mislioc) odbacuje filozofiju kao takvu i priklanja se isključivo teologiji. No, dubljom analizom uvidamo da Pascal ne odbacuje filozofsku misao, već kritizira izdizanje uma iznad nedokučivosti apsolutne istine. Filozofija je potrebna, ona postavlja pitanja, kako o svijetu, tako i o nedokučivom, ali u njoj se ne može naći apsolutna spoznaja istine. Takva spoznaja može se naći jedino milošću, u beskonačnom samom, drugim riječima — u Bogu.

Ključne riječi: Blaise Pascal, Bog filozofa — Bog Abrahama, Izaka i Jakova, Kritika znanosti razuma, Noć vatre, Čovjek, Bijeda čovjekova, Milost, Pascalova oklada.

Uvod

Cilj je ovog rada ponajprije dati osvrt na odnos 'Boga filozofâ i Boga Abrahama, Izaka i Jakova' u filozofiji Blaisea Pascala. On je bio vrlo svestran mislilac i ne možemo zanemariti njegov doprinos na području matematike, fizike, književnosti i znanosti općenito, te poseban interes za čovjeka, njegovu veličinu i bijedu. Religijski dio ili, točnije, fragment koji direktno spominje 'Boga filozofa i Boga Abrahama, Izaka i Jakova' nalazimo u *Mislima*, odnosno u Pascalovim *Penées*.

Već pri letimičnom pogledu na Pascalovu biografiju, odmah je jasno da nije riječ o misliocu koji teškom mukom izdrži test što ga vrijeme stavlja pred njega, nego o rijetkom i genijalnom umu, jednom od najsvestranijih mislilaca u 17. stoljeću. U svojem dosta kratkom životnom vijeku od 39 godina, u kojemu se gotovo stalno borio s raznim bolestima, ostavio nam je sadržaja s područja prirodnih znanosti, kao i filozofije. Čitajući njegove misli, uglavnom fragmentirane, skupljene u *Mislima*, imamo dojam da se grčevito bori sa željom za pomirbom filozofije i znanosti, da zaranja sve dublje tražeći konačni odgovor koji bi mogao oblikovati riječima. Mogli bismo reći da je išao onoliko daleko koliko je moguće ići na ovome putu.

U prvom dijelu dat ću kratki pregled Pascalova života i rada. Tijek njegova života imao je zanimljivu putanju i, sasvim sigurno, utjecao je na njegov rad, kao i na razvoj svijesti. To je pridonijelo traženju istine i konačnom pronalaženju u ekstatičkom doživljaju Boga u *noći vatre*. Kao znanstvenik i mislilac Pascal je nedvojbeno prolazio kroz unutrašnje borbe u potrazi za beskonačnim i, konačno, kroz iskustvo koje nadilazi čisto razumsko, došao je do odgovora koji je tražio. Upravo to, unutrašnje propitivanje, odnos s Bogom, zašto 'Bog Abrahama, Izaka i Jakova, a ne Bog filozofa?' glavna je tema ovog rada.

Pascal je našao odgovor, i upravo zbog toga njegov je život, koliko god kratak bio, proživljen u svoj svojoj punini.

Život i djelo

Više od tristo godina nakon Pascalove smrti tisuće ljudi svake godine kupuju *Penesées* ne znajući mnogo o njihovu autoru i njegovu životu. Očito je da je knjiga imala jak utjecaj neovisno o piscu djela. Budući da je nedovršena, njezin velik dio ostaje u formi fragmenata.

Upravo zato što je sam rad nedovršen, potrebno je da se okrenemo Pascalu kao osobi da bismo potpunije razumjeli tekst koji često ostaje nedorečen.

Povijest je u velikoj mjeri izbrisala njegov ugled kao znanstvenika, jer je napredak na ovim područjima nedvojbeno potisnuo ranije korake u svojem neprestanom razvojnom procesu.¹

Neke prilično inteligentne kritike tretirale su *Penesées* kao izdaju razuma i znanosti, prekid i zastranjivanje u njegovoj, inače sjajnoj karijeri. Pascalov vrlo neobičan život formirao je koherentnu cjelinu, te bismo mogli reći da su *Penesées* derivat tog života. Njegov je život oblikovan

¹ Usp. A. KRAILSHEIMER, *Pascal*, Oxford, 1980., str. 2.

kroz napetosti i pritiske doba u kojemu je živio i u kojemu su nove ideje bile propitivane sa svih strana — od znanosti, političkih, društvenih i religijskih promjena.

Repertoar njegova rada i iskustva zapanjujuće je širok, te svojim intenzitetom i kvalitetom nadoknađuje količinu.

Posebnost ovih iskustava obogaćena je zanimljivom obiteljskom situacijom, te njegovim osjetljivim zdraštenim stanjem. Svaki čitalac mora u Pascalu prepoznati osobu duboko zainteresiranu, dapače uronjenu u bît čovjeka kojemu piše.

Najbolji način da se Pascal razumije jest da slijedimo tijek njegova života i stupnjeve njegova razvoja.²

Blaise Pascal rođen je 1623. u Clermontu i već tri godine nakon njegova rođenja Pascalova majka umire. Njegov otac napušta dužnost predsjednika Poreznog suda Clermonta i posvećuje se odgoju svoje djece: Gilberte, Jacqueline i Blaisa.³

Otac Etienn Pascal i sam darovit matematičar, na sebe preuzima obrazovanje mladog Blaisa, koji vrlo rano pokazuje znakove iznimne darovitosti.

Kad se 1631. Pascalova obitelj preselila u Pariz, Pascalov otac zajedno s mladim Pascalom uz sebe, ušao je u krugove vodećih filozofa i znanstvenika, među kojima su bili Hobbes i Descartes.

Sa 16 godina Pascal se s obitelji seli u Normandiju, točnije, u Rouen, te tamo počinje njegova karijera kao znanstvenika. Iste godine postaje jedan od vodećih matematičara svojeg doba čim je u raspravi o presjeku stošca po Euklidu razvio takozvani Pascalov poučak.⁴

Također je dizajnirao spravu *la pascaline*, proizišlu iz eksperimenta kojim je pokušao dokazati postojanje vakuuma (praznine) i sličnih radova vezanih uz atmosferski tlak.

Ovaj period bio je važan i zbog toga što se smatra Pascalovim 'prvim obraćenjem', jer se Pascalova obitelj obraća na jansenizam.⁵

Spomenuto ga obraćenje nije spriječilo od daljnjih znanstvenih istraživanja. Seli se u Pariz 1647. i nastavlja pokuse s vakuumom. Četiri godine nakon toga Pascalov otac umire i tu je početak Pascalova takozvanog 'svjetovnog perioda'.

U tom periodu druži se s vitezom de Méré i Miltonom, što obogaćuje Pascalovo iskustvo svjetovnog života.⁶

² Usp. *isto*.

³ Usp. B. PASCAL, *Misli* sv. 1., Zagreb, 2000, str. 3.

⁴ Usp. H. KÜNG, *Postoji li Bog?*, Zagreb, 1987, str. 47.

⁵ Usp. B. ROGERS, *Pascal*, London, 1998, str. 2-3.

⁶ Usp. B. PASCAL, *nav. dj.*, str. 8.

Pascalovo takozvano 'drugo obraćenje' dogodilo se u noći 23. studenoga 1654. Ta noć u kojoj doživljava novo iskustvo Boga također je nazvana i *noću vatre*. Što se dogodilo s tim iskustvom obilježilo je smjer njegove filozofije preostalih godina sve do smrti 1662.

Ovaj doživljaj koji je imao posebno jak utjecaj na Pascala pokazao je da se on konačno osjećao sposobnim nadvladati prepreke sve do potpune i predane ljubavi Boga kroz Krista.

Pascal prepoznaje da se čovjek mora uzdići iznad svojeg ponosa, osobito intelektualnog ponosa i sebičnosti. Te noći osjećao se usklađen s Kristom i siguran da želi svim srcem služiti Bogu i ljudima. Iskra što je planula 'prvim obraćenjem' u ovom iskustvu postala je izgarajuća vatra.⁷

Malokad je govorio o znanosti, ali, kad je imao prigodu najviše je govorio o tome što misli o Descartesovoj filozofiji. Kritizirao je njegov način tvorbe stvari, a ponajviše mu je zamjerao to što bi se u svojoj filozofiji Descartes rado lišio Boga, nakon što mu je priznao opstojnost prvog pokretača (pokretača svijeta).⁸

S trideset godina napušta svjetovni život i povlači se u osamu, prema opisu njegove sestre Gilberte, provodi vrijeme u neprestanom radu za Boga i bližnjega, kao i za sebe sama time što se trudi da se stalno sve više usavršava. Vrijeme je ulagao u molitvu i čitanje Svetog pisma. U njima je nalazio radost i spokoj svoje osame. Znao je govoriti kako Sveto pismo nije znanost uma, nego srca, i da je razumljivo samo onima koji imaju pravedno srce, a drugi da u njemu nalaze nejasnoću.⁹

Godine 1657. Pascal počinje raditi na djelu o istini kršćanske religije. Piše djela *Počela geometrije*, te o *Umijeću vjeveravanja*. Od srpnja 1660. Pascalovo se zdravlje pogoršava i on napušta matematička istraživanja i posvećuje se pitanjima geometričara.

Zadnjih godina više nije mogao raditi, obilazio je crkve u kojima su bile izložene relikvije i druge svetinje, pomažući bijednima i bolesnima. Pascalova sestra Jacqueline, jansenistička redovnica, umire u listopadu 1661., a manje od godinu dana nakon nje umire i Pascal, 19. kolovoza 1662.¹⁰

⁷ Usp. A. KRAILSHEIMER, *nav. dj.*, str. 8-9.

⁸ Usp. B. PASCAL, *nav. dj.*, str. 60-61.

⁹ Usp. *isto*, str. 29-30.

¹⁰ Usp. *isto*, str. 12-14.

Bog filozofa — Bog Abrahama, Izaka i Jakova

Noć vatre

Kasno navečer 23. studenoga 1654. Pascal doživljava ekstatično preobraćenje. Smatra se da su mnogi čimbenici pridonijeli ovom, takozvanom 'drugom obraćenju' — poput smrti njegova oca, odluke sestre Jacqueline da postane jansenistička redovnica u samostanu Port-Royal-de-Paris (Kraljevska vrata), kao i njegovo loše zdravstveno stanje. No, bez obzira na to što je tomu bio uzrok, jasno je da se u ovoj 'noći vatre' promijenio smjer njegova života. Na komadiću papira Pascal je zabilježio svoje iskustvo. Papir je nakon njegove smrti nađen zašiven u postavi njegova kaputa.¹¹

Slijedi citat s tekstom Pascalova doživljaja.

LJETO MILOSTI 1654.,

**Ponedjeljak, 23. studenoga, na dan svetog Klementa, pape i mučenika, i drugih martirologija,
Uoči svetog Krševana, mučenika i drugih,
Od oko 10 i pol sati navečer do oko ponoći i pol,
Vatra.**

**»Bog Abrahamov, Bog Izakov, Bog Jakovljev«,
a ne filozofa i učenjaka.**

Izvjescnost. Izvjescnost. Osjećaj. Radost. Mir.

Bog Isusa Krista.

Svome Bogu i vašem Bogu.

Tvoj Bog moj je Bog.

Zaborav svijeta i svega osim Boga.

On se nalazi samo putovima naučavanima u Evandjelju.

Veličina ljudske duše.

»Oče pravedni, svijet te nije upoznao, a ja sam te upoznao.

Radost, radost, radost, suze radosnice.

Odvojio sam se od njega:

Napustili su mene izvor vode žive.

»Bože moj zar ćete me ostaviti?«

Neka da budem od njega vječno odvojen.

»A ovo je vječni život: spoznati tebe, jedinoga pravog Boga, i onoga koga si poslao, Isusa Krista.«

¹¹ Usp. B. ROGERS, *nav. dj.*, str. 4.

Isus Krist.

Isus Krist.

Odvojio sam se od njega; izbjegavao sam ga, odrekao, razapeo.

Neka ne budem od njega nikada odvojen.

On se čuva samo putovima naučavanim u Evanđelju:

Potpuno i slatko odricanje.

Potpuno podavanje Isusu Kristu i mojem ravnatelju.

Vječno u radosti za jedan dan kušnje na zemlji.

Riječi tvojih neću zaboraviti. Amen.¹²

Odmah nam je jasno da ovo Pascalovo viđenje nije bilo produkt razumskog promišljanja i da mu se stoga ne može suditi po logici razuma. To je bilo iskustvo *srca*, krajnje ekstatično, ali i krajnje svjesno. Dokaze vidimo po tome što je točno zabilježio datum i vrijeme događaja, dajući nam na znanje da nije riječ o mašti ili snu. Iskustvo koje je neprestano nosio uz sebe, želeći očito u svako doba prizvati ga u sjećanje.¹³

Počevši riječju 'FEU, VATRA' ispisanom velikim slovima, pokazuje jasan odnos prema Mojsijevu viđenju u obliku gorućega grma, u kojem se objavio *Bog Abrahamov, Bog Izakov, Bog Jakovljevi, ne Bog filozofa i učenjaka*, Pascal još nadodaje *Bog Isusa Krista* koji se nalazi samo na putovima što ih naučava Evanđelje.¹⁴ Važno je spomenuti također da se *vatrom* u Port-Royalu nerijetko nazivao vjerski zanos i vjerski žar.¹⁵

Dvapat se spominje ista riječ: *Certitude*. *Certitude*. Pascal je tako našao zadnji temelj izvjesnosti, temelj na kojem se izvjesnost može graditi i u koji se više ne može sumnjati. Temelj koji čini živi Bog Biblije.

Izvjesnost je nađena u susretu s Bogom-Istinom, a ta izvjesnost zadovoljava; donosi radost i mir, tj. Bog zadovoljava kriterij istine. Bog Isusa Krista jest Istina, jer je Krist objavio Trojedinstvo.¹⁶ Javlja se praizvjesnost iz povjerljiva prepuštanja Bogu, koji je povijesno nazočan u Isusu Kristu. Riječ je o praizvjesnosti iz vjerovanja, ne, jednostavno, iz mišljenja.¹⁷

Istodobno Pascal hvali *veličinu ljudske duše*, što je izvjesnost srca koje intuitivno osjeća cjelinu, ne izvjesnost uma koji misli matematički jasno. Kao posljedica pojavljuje se prevladivo veselje, suze radosnice i mir.

Na pergameni sam je sebi pridodao opomenu: *Posvemašnje podorgavanje Isusu Kristu i mojim duhovnim vođama. Vječno u veselju za jedan*

¹² B. PASCAL, *nav. dj.*, str. 159.

¹³ Usp. H. KÜNG, *nav. dj.*, str. 59.

¹⁴ Usp. H. KÜNG, *isto*.

¹⁵ Usp. B. PASCAL, *nav. dj.*, str. 158.

¹⁶ Usp. *isto*, str. 163.

¹⁷ Usp. H. KÜNG, *isto*.

dan vježbe na zemlji. Završetak Memoriala tvori riječ psalma: *Riječi tvojih neću zaboraviti. Amen.*¹⁸

Ovdje nam Pascal jasno daje na znanje da čovjek spoznaje samo srcem: *Boga osjeća srce a ne um. Eto što je dakle vjera, Bog razaznatljiv srcu, a ne razumu.* Ipak, u isto vrijeme ne bismo trebali obezvrjeđivati um, jer: *Posljednji korak uma jest da prizna kako ima bezbroj stvari koje ga nadilaze.* Iz toga uviđamo kako je potrebno oboje: *Podvrgavanje umu i služenje njime, u čemu se sastoji pravo kršćanstvo.*¹⁹ Kad govori o srcu, Pascal pod tim ne misli na emotivni doživljaj, kako se danas obično misli kad spomenemo 'doživljaj srcem'. U ovom kontekstu govora o srcu, ono je shvaćeno kao cjelovitost njegova bića, a Pascal opisuje doživljaj koji ga je u potpunosti prožeo.

Pascalu je od sada bilo važno istinsko kršćanstvo, bilo mu je stalo do 'istinskoga kršćanskoga Boga', a ne do Boga filozofa i učenjaka. Upravo u ovome vidimo razlog zbog kojeg Pascal zamjera istaknutom filozofu, svojem suvremeniku Descartesu, kao što sam prije spomenula.

Pascal smatra da se Descartes uopće ne brine za istinskoga kršćanskoga Boga, iz njegova citata jasno je zašto mu zamjera: *Evo što ne mogu oprostiti Descartesu: on bi se u cijeloj svojoj filozofiji najradije riješio Boga, ali nije mogao ne prepustiti mu da svijetu dadne čvrgu kako bi ga stavio u pokret; nakon toga Bog mu više ne treba.*²⁰

U ovoj odlučnoj točki razilaze se Descartes, kao čisti poklonik filozofije, tj. moći uma, i Pascal, kojemu je postalo jasno da *znanje o Bogu bez spoznaje naše bijede stvara umišljenost. Znanje o našoj bijedi bez spoznaje Boga stvara očaj. Znanje o Isusu Kristu tvori sredinu, jer u njemu nalazimo Boga i našu bijedu.*²¹

Prema Pascalovoj sestri Gilberti, njegova je nakana bila pokazati da kršćanska religija sadržava otiske izvjesnosti, za što se nije služio metafizičkim dokazima, jer takvi nas dokazi mogu dovesti samo do spekulativne spoznaje Boga, te da je Boga spoznati na taj način isto što i ne spoznati ga. Ljudi mogu jasno vidjeti samo po Isusu Kristu jer je zapisano da nitko Oca ne poznaje doli Sin i onaj kojemu Sin hoće Oca objaviti. Istinsko se kršćanstvo ne sastoji samo u Bogu tvorcu geometrijskih (dakle umskih) istina nego u Bogu Abrahama i Jakova, koji je Bog kršćana, Bog ljubavi i utjehe: Bog koji ispunjava dušu i srce onih koji ga imaju. Taj Bog daje da u svojoj nutrini osjete vlastitu bijedu i njegovo beskonačno smilovanje. Bog kršćana nagoni dušu da osjeti da je on njezino jedino dobro, da je njen spokoj u njemu i da će naći radost samo ljubeći

¹⁸ Isto.

¹⁹ Usp. H. KÜNG, *nav. dj.*, str. 60.

²⁰ Usp. isto.

²¹ Usp. isto.

ga. To znači spoznati Boga na kršćanski način, no, da bi se Bog tako spoznao, treba spoznati vlastitu bijedu. Spoznaja Boga bez spoznaje bijede rađa oholost, dok spoznaja naše bijede bez spoznaje Isusa Krista rađa beznađe. U spoznaji Isusa Krista mi smo izbavljeni iz oholosti i beznađa, jer njome nalazimo Boga, jedinoga tješitelja u našoj bijedi.

Boga možemo spoznati bez spoznaje bijede, isto kao što možemo spoznati bijedu bez spoznaje Boga, ali bez spoznaje i Boga i vlastite bijede ne možemo spoznati Isusa Krista. Stoga valja težiti spoznaji Krista, jer samo spoznajom njega možemo se nadati da ćemo spoznati Boga na način koristan za nas. Isus Krist Bog je ljudi, jadnika i grešnika i po njemu spoznajemo ne samo Boga nego i samoga sebe.²²

Pascalova kritika filozofije

Još prije oštre podjele između Boga filozofa i Boga biblijske vjere, Pascal iznosi misli u kojima uvidamo razmeđe između metoda znanosti koje se oslanjaju na pamćenje i onih koje se vode razumom. Pod znanosti pamćenja nalazimo povijest, zemljopis, jezike, teologiju i dr., a znanosti razuma jesu one koje su podvrgnute iskustvu i razmišljanju. Među navedenima, teologiji pridaje najveću moć, jer prema Pascalu, njezin se autoritet ne može odijeliti od istine i samo je preko njega poznajemo. Čovjekov duh nesposoban je uzdići se do tako visokih spoznaja ako ga ne nosi neka svemoćna i nadnaravna sila.

Filozofska promišljanja, prema Pascalu, trebalo bi smjestiti između ovih dviju znanosti ukoliko ona počinju s iskustvom i razmišljanjem, a na koje ovo dvoje ne mogu dati odgovor.²³

Pascal smatra da filozofija može ići samo jednim putem: ili se vjeruje u Božju opstojnost, te je Bog najveće dobro, ili se to smatra neizvjesnim. Također smatra da bi se oba stanja koja se razvijaju u tim suprotnim tumačenjima čovjekovih mogućnosti trebalo zajedno spoznavati kako bi se vidjela cijela istina. Ako su izolirana, oba tumačenja čovjekova bitka nužno vode u poroke (lijenost ili oholost). No, također smatra da se svi ljudi prije nego milost dođe, neizbježno nalaze u tim porocima. Obje nesavršene istine zbog svojih nedostataka ne mogu postojati neovisno — svaka za sebe, ali ujedno zbog proturječnosti ne mogu se niti ujediniti. Zbog toga se, tvrdi Pascal, istina filozofije mora razlomiti da bi se napravilo mjesta istini evanđelja, jer samo je Bog mogao ostvariti nužno sjedinjenje dviju naravi u jednoj osobi Bogo-čovjeku. No, prije nego čovjek

²² Usp. B. PASCAL, *nav. dj.*, str. 32-34.

²³ Usp. N. FISCHER, *Čovjek traži Boga*, Zagreb, *Filozofski pristup*, 2001, str. 268-269.

može prihvatiti istinu objave, mora shvatiti svoj položaj. Filozofija treba voditi k takvoj analizi čovjekova položaja koje ga oslobađa od samozavaravanja, ali ne nudi već pozitivno traženu istinu, jer filozofija ne doseže do jasne spoznaje, nego do spoznaje čovjekove bijede, budući da čovjek uvijek teži za višim. Ipak, Pascal tu svijest o čovjekovoj bijedi ujedno shvaća i kao izraz čovjekove veličine.²⁴

Nedvojbeno je da čovjek u svojoj ograničenosti teži apsolutnoj spoznaji. Filozofima koji tvrde da su spoznali cjelinu stvorenog Pascal prigovara na oholosti. Apsolutna spoznaja beskonačnog, tvrdi Pascal, može se naći samo u beskonačnome, dakle samo u Bogu.

Prava je filozofija u skladu s time — *spoznaja nedokučivosti apsolutne istine*, ali ujedno je povezana i sa sviješću nužnosti traganja za istinom.

Ovaj nerazmjer u čovjekovu bitku pravi je predmet filozofije i ima dvije strane u odnosu na pitanje o Bogu. Na jednoj strani mišljenju ne dopušta neposredan pristup spoznaje Boga, a, s druge strane, otvara mišljenje za beskonačno. Ovdje uvidamo da se Pascalovo odbacivanje *Boga filozofa i mudraca* ne tiče filozofskoga pristupa Bogu, nego se tiče mišljenjem *pronađena* Boga, koje obećava da će mislioca povesti do apsolutnog *znanja o znanju*, jer takvo obećanje nije moguće ostvariti na ovome svijetu. Tako *Bogu filozofa*, kakvog Pascal odbacuje, nedostaje odnos prema kritičkoj filozofiji, odnosno znanju o neznanju — čije korijene nalazimo još kod Platona (*filozof stoji između mudrosti i neznanja*) i Sokrata. U Platonovom *Fedru* Sokrat kaže da je smiješno istraživati stvari prirode prije nego čovjek spozna sebe. Analogno tomu, Nikola Kuzanski u svojem djelu *De Visione Dei* navodi da se uvid u znanje o neznanju pokazuje kao predstupanj otvorenosti za Boga, a to neznanje shvaća kao *najsvetije znanje*. Pascal je jedan od onih koji podržavaju takvo stajalište, pa stoga zaključujemo da je Pascalova kritika filozofije više uvod za kritičku filozofiju, nego potpuno odbijanje filozofije, osobito filozofskog mišljenja o Bogu.²⁵

Pascal naglašava kako čovjek promašuje sebe i traženu istinu ako teži za sigurnošću i mirom, ali, ako se u potrazi za oslobođenjem čovjek otvara moći Boga — doživljava sasvim drugo iskustvo, iskustvo čovjeka koji unatoč svojoj konačnosti ipak može susresti beskonačnog Boga. Pascal postavlja problem odnosa između beskonačnoga i konačnoga.

U fragmentima naslovljenima *Beskonačno ništa* postavlja pitanje o mogućnosti konačnog pred beskonačnim, te odgovara da se konačno u nazočnosti beskonačnog poništava i postaje čisto ništa. Izbjegava pokušaj spekulativnoga rješenja pitanja i polazi od čovjeka kao konačnog bića (stoga poznajemo bit konačnog jer smo i sami konačni). Nasuprot tomu,

²⁴ Usp. *isto*, str. 269-270.

²⁵ Usp. *isto*, str. 272.

bit je Božja čovjeku nepoznata, jer Bog nema granica i nije konačan. Dolazi do spoznaje da je Bog nužno beskrajno nedokučiv.²⁶

Pascalova oklada

Čovjekova spoznaja o Božjoj nedokučivosti stavlja ga u poziciju iz koje slijedi da je čovjek nesposoban znati što Bog jest i postoji li. Ovdje započinje misaoni proces oklade koji čovjeka želi potaknuti na nužnu egzistencijalnu odluku. Pascal najprije beskonačan kaos (*chaos infini*) reducira na dvije mogućnosti: mogućnost da Bog postoji i mogućnost da ga nema.²⁷

»... ili Bog postoji ili ne postoji. Kojoj mogućnosti ćemo se prikloniti? Razum se ne može odlučiti. Beskrajn kaos nas razdvaja. [...] Kako ćete se kladiti? Ako se kladimo da Bog postoji i dobijemo, dobit ćemo sve; ako izgubimo, nećemo izgubiti ništa. Zato, kladimo se da on postoji.«²⁸ Ideja u pozadini ovog argumenta jest da onaj koji se kladi da Bog postoji ne može nikako biti u lošijoj poziciji, što znači da čovjek ne može izgubiti ako se kladi da Bog postoji.

Pascalova oklada nije jedan od argumenata za Božju egzistenciju, nego argumentira da je razumno vjerovati u Božju egzistenciju i da je nerazumno biti nereligiozan.²⁹ Pascal ne pokušava dokazati nikakvu razumsku istinu, on želi potvrditi da je vjera razuman izbor. Oklada ne dovodi čovjeka pozitivno do prihvaćanja Božje opstojnosti, mogli bismo reći da je Pascalova oklada *jedan od* argumenata koji pomažu u prihvaćanju Božje egzistencije.³⁰

Čovjek koji traži Boga, koji se pita, treba imati predispoziciju za susret s božanskim, jer Bog nije dostupan čovjeku iz njegove konačne snage. Vjerovati u Boga dar je koji se može samo primiti, no ujedno on nastupa i kao izazov čovjekovoj slobodi, pa stoga u sebi krije opasnost, ali i beskrajnu nadu. Ipak, ako se razum upušta u iskustva temeljena na vjeri, on se ne mora odreći sebe, jer razumno je prihvatiti da se stvarni susret s Bogom može dogoditi samo po Božjem iskoraku prema čovjeku.³¹ Mogli bismo sa sigurnošću reći da je upravo takav iskorak doživio Pascal u ekstatičnoj 'noći vatre'.

²⁶ Usp. *isto*, str. 273-274.

²⁷ Usp. *isto*, 274.

²⁸ Usp. P. L. QUINN, i C. TALIAFERRO, *A Companion to Philosophy of Religion*, Oxford, 1997, str. 353.

²⁹ Usp. *isto*, str. 354.

³⁰ Usp. N. FISCHER, *nav. dj.*, str. 274.

³¹ Usp. *isto*, str. 275.

Zaključak

Nesvakidašnji život i genijalan um jednog od najnaprednijih mislilaca svoga vremena, Blaisea Pascala, ostavljaju dojam da je naše nastojanje za objašnjavanjem njegovih misli uvijek nedovoljno. Koliko se god trudili oblikovati njegove doživljaje u svrhovite rečenice, pojavljuje se trenutak u kojem moramo zastati.

Ono što sam željela iznijeti u ovome radu jest da u svojoj potrazi za Apsolutnim Pascal nije želio odbaciti i omalovažiti filozofsku misao pred biblijskom. I sam Pascal bio je dubok mislilac i to je nezanemarivo. Dio koji je osuđivao i kritizirao jest izdizanje uma, odnosno oslanjanje na svemoć uma iznad živog Boga Biblije. Ono što se u prvome trenutku čini kao odbacivanje filozofije, tj. 'Boga filozofa', u malo dubljoj analizi uviđamo da nije u potpunosti tako.

Kao što znamo, Pascal je svoj doživljaj ispisao u fragmentiranom obliku, i možemo samo nagađati što bi rekao u prazninama između njih. Osobno vjerujem da ne bi rekao ništa, odnosno da je napisao upravo sve što je želio reći, a ostatak je neizreciv i nadilazi svaku mogućnost eksplisitnog govora.

Njegove misli, koliko god bile fragmentirane, i danas mnoge znanstvenike, a ujedno i mislioce, intrigiraju i stavljaju pred izazove opravdanja Boga znanstvenika³² pred Pascalovim Bogom Abrahama, Izaka i Jakova. U svojoj knjizi *Pascal's Fire (Pascalova vatra)* Keith Ward, suočava se s jednim takvim izazovom usklađivanja Boga znanstvenika i biblijskog Boga o kojem govori Pascal. Autor želi pokazati kako je to jedan i isti Bog, iako vjera zahtijeva jasno osobno iskustvo Boga koje znanost ne može dati. Kao središnji intelektualni problem knjige nadaje se odnos između zahtjeva znanosti i osobnog iskustva realnosti, koji mnoge inspirira da dublje urone u religijsko iskustvo.

³² Usp. K. WARD, *Pascal's Fire*, Oxford, 2006, str. xii.

Summary

*God of philosophers — God of Abraham, Isaac and Jacob
in Pensées of Blaise Pascal*

This paper considers an important topic raised in the philosophical and theological meditations of the important 17th-century thinker, Blaise Pascal. More specifically, it elaborates a particular part of Pascals *Pensées*, one which proved to be controversial and which generated many discussions and debates. Pascal started his career as a scientist, but owing to the trials and tribulations of his unusual life, his path was altered. Pascal underwent an epiphany, and we can read about it in some of the fragments left. These fragments contain the intriguing sentence: »*God of Abraham, God of Isaac, God of Jacob, not philosophers and scholars*«. It may make us assume that Pascal offers us a critique of philosophy. On the face of it, it appears to indicate that Pascal (himself a deep thinker) is dismissing philosophy in favour of Theology. But if we explore a bit deeper, we'll see that Pascal does not discard philosophical thought, but merely criticises the exaltation of mind above unreachable absolute truths. We need philosophy, because it opens questions about the world, as well as about the unreachable, but it cannot offer any knowledge of absolute truth. That kind of knowledge is able to be revealed only through a faith in infinite itself, in other words — in God.